

Si Imak, Awang ug Mingga

Vicente Rama

Si Imak, si Awang ug si Mingga, maoy mga batan-ong dalaga sa Akoy. Nagsabut sila sa pagpanganhi sa Sugbu aron pagpamiyesta sa Senyor. Wala nila pahibaloa ang ilang ginikanan. Si Imak mitanyag sa iyang duha ka higala pagingon:

- Awang, Mingga, ugma manggikan kita padulong sa Sugbu. Mamiyesta kita sa Senyor. Biyaan ta ang atong mga kabaw ug kanding kay kapoy kaayo kining atong kinabuhi, ug motan-aw kita sa Sugbu nga, matud pa ni sapyor Balas, mahayag kaayo, matahum ug bisan magbarog kita s dalan malingaw na kaayo.

- Asa man kitag pliti sa trak?-nangotana si Awang.

-Sayon da kaato kana-mitubag si Imak. Si Balas nagpasalig nga siya ray amhibalo; dili kita niya pabayron sa atong pagsakay.

Tuod man, nanakay ang tulo ka mga dalagang alkoyanon sa trak padulong nganhi sa dakungsod sa Sugbu. Si Balas nga kumagat pa kay sa tanang nangamatay bahin sa babaye, nagsugo nga taliwad-an siya paglingkod ni Imak ug ni Awang ug si Mingga gipalingkod usab sa tupad sa konduktor.

Sulod sa panaw ang mga kamut ni Balas walay pahulay. Nagutas lag kuhit ug hikap kang Imak ug kang Awang nga diha sa iyang tupad. Mao man usab si Mingga nga gisalihak "himulso" ni Akoy, ang konduktor.

Sa pagabut sa Kabkad, ang trak mihunong kay naniudto si Balas ug si Akoy. Dinhi ang tulo ka dalagang alkoyanon nakahigayon sa pagsulti-sulti. Si Imak miingon:

-Kini si Balas ug si Akoy, kon nuntan nato, madaut kita ug dili na kita mahiuli sa ato. Ang mayo natong buhaton mao kini: inigabut ta sa Sugbu, modagan kita, motago ug dili na pakita kanila. Pangitaon ta si insi Utay nga nagpuyo kono duol sa taytayan sa Tres de Abril ug adto kita dangop.

Si Amang ug si Mingga miuyon sa sulti ni Imak.

Sa pagabut na sa trak sa Sugbu, nangawas ang mga tawo. Nagkalamok lang. U gang tulo ka mga alkoyanan, milighot, nanagan ug wala na pakita sa sapyor ug sa konduktor nga nagpasakay kanila. Si Balas nangotana kang Akoy kon hain na , si Akoy mitubag:

-Nanagan ug mitipon sa daghang tawo. Bida Las maorang mga tambasakan ug bidbid nga nawagtang lang.

Si Balas nasuko kay siya ra da ba ang mibayad sa pliti ug unya hinuon wala siyang kapahimulos.

II

Piyesta na sa Senyor. Ang kadalanan sa Sugbu nagbahabaha sa tawo. Masaba, makalilingaw, labina sa may dalan Magallanes. Puno ang mga pansitan. Nagsuwak ang mga sine. Labina ang mga salón de bayle ug mga kabaret.

Si Imak, si Awang ug si Mingga, nagbara-bara sa kadalanan usab, mga maya kaayo. Nakita nila si insi Utay ug didto sila abut. Maayo ilang pagkabutang ug pagkaon. Gilibut nila ang tanang dalan: Magallanes, Martires, Iadiganan, Morga, Burgos, Gonzales, Colon, Plaridel, Karbon, Manalili, Leon Kilat, Borromeo, Nellas Carmelo, Juan Luna....tanang....tanang. Gisulod tanang simbahan. Gilili ug gisud-ong hangtud ang nangatulong nga masakiton sa “Hospital Civil del Sur”, kay gipakaingon nila kon kadtong mga masakiton nangandam sa prosisyon sa Santo Ninyo.

Tapus nilag tan-aw sa prosisyon, nanulod sil asa simbahan sa Santo Ninyo ug nanluhod sila ug nangadye. Nalingaw sil asa nagsinulog ug si Awang mituaw: “Duna may salon diay sa mga simbahan dinhi sa Sugbu”. Unya misuroy sila ug sa oagabut sa “Elite” nakakita sa mga babayeng nagsilbi nga dunay uniporme ug sa duha ka nars nga dunay kalo-kalo. Si Mingga miingon: “Nindot diay ug bisti ning mga babaye dinhi kon piyesta na sa Senyor”.

Namauli sil asa balay ni insi Utay, pulos mga gutum ang tiyan ug lapo yang kalawasan kay tiaw bay gihurot-hurot ug suroy ang dakungsod.

III

Liwas na sa piyesta sa Senyor. Tingpauli na. Unsaon ta pagpauli nga wala man kitay kuwarta? – nangotana si Mingga. Si Imak mitubag:

-Ania ang atong paagi. Mangita kitag mga sapyor nga kumagat ug atong lit-agon. Tuparan ta gihapon sa iyang lingkoranan, basta iya kitang librehon sa pliti. Ako ray mahibalo.

Tuod man, sa atbang sa simbahan sa Rekoletto nagbarog-barong sila. Gihagad dayon ni Bido, sapyor ug tag-iya sa usa ka awto nga "Chevrolet", nga ihatud sila. Si Imak mitubag:

-- Wa kami ing kuwarta karon, apan inigabut nato sa Alkoy bayran ikaw namo.

-- Way sapayan nianan – mitubag si Bido. Ako kining awto ug bisan unsay buhaton nako mahimo. Manggikan kita sa ika 6 sa gabii ug duha kaninyo kinahanglan ari molingkod sa akong tupad; kinta taliwad-anan ako ninyo aron dili tugnawaon kay tugnaw r aba karon ang kagabhion ug tingali unya mogahi ang akong mga tudlo ug tiil nga maoy mo palakaw sa awto.

Si Imak mitubag nga mahimo kaayo. “Unsay sapayan niana” – midungag pa pagsulti. Ug unya nanghayo si Imak nga hulaton silag kadiyot kay magkuha p asa putos nila. Sa nanglakaw na ang tulo ka dalaga, si Imak nagpahimatngon sa iyang duha ka kauban sa pagingon:

- Awang, Mingga, kini si Bido mopanaw hangtud sa Samboan, kay maoy iyang katulganan. Ang tuyo niya mao nga kita iyang dad-on sa ila sa Samboan kay dinhi masayon niya pagpasipala kanato. Apan ayaw kamo kaguol kay aniay akong tambal. Inigabut nato sa Alkoy, ako nga anha lingkod tupad kaniya, mosiyagit pagkalit ug unya magpakuyap-kuyap, maorang gibati ug hangin. Mosulikat ang akong mata ug mogahi ang akong kalawasan. Si Bido kuyawan ug mihunong dayon sa iyang awto. Kamong duha si Awang ug si Mingga mosiyagit dayon ug inyong isinggit nga ako gipatay ni Bido, giluk. Unya inyo akong sakwaton ug ipagawas sa awto ug dad-on sa sua ka balay. Isinggit gayud nga ako gipatay sa sapyor hangtud nga kini mopadagan sa iyang awto ug kuyawan.

IV

Nagapanaw na silang upat: si bido gitaliwad-an ni Imak ug ni Awang. Si Mingga diri sa luyo sa sapyor, sulod sa awto. Si Bido, malipayon kaayo, ug tabian. naghinam-hinam siya nga niadtong gabhiona makadala siya sa iyang balay sa Samboan tulo ka dalagang bag-ong bus-ok ug mga lawasan. Samtang nagapanaw ang "Chevrolet", si Bido kanunayng hikap sa iyang duha ka tupad, apan kini sila naghinam-hinam usab nga moabut na sila sa Alkoy aron ilang silotan si Bido.

Sa may ika 1na gayud sa kaadlawon maoy pagabut nila sa Alkoy. Mangitngit kaayo ang dalan. Sa pagabut gayud wala pahunonga ni Bido ang awto ka yang tuyo niya nga dad-on ang tulo ka babaye sa iyang balay sa Samboan. Sa diha nga buut naunta hagkan ni Bido si Imak nga diha sa iyang tupad, ang malditang Imak mitig-ik ug miungot, migahi, misulikat ang mata, nagbuka-buka sa baba, mihangus, nagpaburot sa aping ug miligid.

Sa pagtanaw ni Bido, kini siya gikuyawan ug gipahunong dayon ang awto. Si Awang nga diha sa tupad, misiyagit dayon nga gituok si Imak ni Bido ug nagkanayon: "Kriminal", "Kriminal". Nganong gipatay mo si Imak?" Si Bido nagbunga-bunga pamalibad. Si Mingga usab misiyagit pagingon: "Polis, polis, gipatay si Imak sa sapyor". Ang lawas nga gahi ni Imak gisakwat ni Awang ug ni Mingga, tinabangan ni Bido, nga nagkurog ug nagkanayon "Susmaryosep" sa pagtan-aw niya nga ang mga mata ni Imak misulikat pagayo ug nagbuwa ang baba.

Sa didto na sila daplin sa dalan, si Bido mibalik pagkalit sa iyang "Chevrolet" ug nagpahugong padagan deretso sa Samboan. Miabut siya sa ila sa may ika 3 sa kaadlawon. Naghangus siya, luspada, walay umoy, gikuyawan nga pasanginlan nga nakamatay sa usa ka dalaga sa Alkoy.

Ug si Imak usab, sa pagtanaw nga wala na diha ang sapyor, mibangon ug hinay, ug silang tanan nangatawa ug daku ug nagkanayon: - Porbidang kuyaw sa sapyor; hibiyaan lagi hangtud ang iyang gorra u gang iyang hunsoy.

Si Mingga misaad pagingon: - Unya sa sunod tuig 1932, magsabut gihapon kita ug atong tiawan kining mga sapyor ug konduktor nga kumagat. Amber kinsay kuyawan.

Sa Balay ni insis Utay, nga naa karon sa Dalan Tres de Abril, duol sa Dalan Sansiyangko, - akong hisusihan nga ania na usab ang tulo ka mga "bagtus" ug mga "mantas" nga nga ginganlag Imak (Maxima Gutierrez), Awang (Paula de los Reyes) ug Mingga (Dominga Puntaoya).

Apan wala pan ako masusi kon unsay ilang buhaton ning piyesta sa Senyor ug kinsay ilang gisakyan nga trak ug kinsay sapyor ug konduktor.

Hisayran da gihapon.